

institutions; main difficulties of students with disabilities adaptation in the process of intergrated studing.

Key words: adaptation of students, adapted, formal adaptation, social-psychological (public) adaptation, didactic adaptation, integrated teaching, accompaniment of the teaching students with the special necessities.

УДК 930.1/2 (477)

**Ю. Ю. Каліберда, А. В. Федько,
А. Л. Георгієва,**
кандидати історичних наук

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСТРОЗЬКОЇ АКАДЕМІЇ У XVI–XVII СТ. В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ЛЮДЕЙ В ІНТЕГРОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглядається історія створення й особливості навчально-виховної діяльності Острозької академії у XVI–XVII ст. в Україні. На підставі історичних праць і джерел аналізується рівень викладання та якості системи навчання слухачів в Острозькій академії з метою визначення шляхів реалізації її досвіду в процесі навчання та виховання людей в сучасному інтегрованому середовищі XXI ст.

Ключові слова: Острозька академія, князь Константин Острозький, система навчання та виховання, братські школи, Острозький осередок науки та культури

Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу та передових технологій у світі, створення ефективної ринкової моделі економіки, побудова демократичного гуманного суспільства, яке орієнтується на високі національні цінності, вимагають від сучасного українського суспільства поглибленого дослідження проблем навчання та виховання людей в інтегрованому середовищі XXI століття. Перед українською громадськістю, її освітою та наукою постало завдання пошуку та впровадження у життя власної моделі навчального та виховного процесів, кінцевою метою яких є формування в сучасній Україні висококваліфікованої, високоінтелекту-

альної та конкурентоспроможної на світовому ринку праці національної еліти. Тому вирішення цих наболілих проблем неможливе без використання світового досвіду науки та освіти, дослідження та відновлення кращих національних традицій вищої школи, які існували в нашій країні впродовж її історії.

Серед таких освітніх закладів, які діяли в Україні у XVI–XVII ст., почесне місце посідає Острозька академія — перший навчальний заклад у Східній Європі. Протягом свого існування (1576–1640) академія мала великий вплив на розвиток наукової думки й організацію національної школи в Україні, продемонструвавши всьому світу, на які вражаючі здобутки спроможні були наші предки в духовній сфері. Досвід наукової та педагогічної освіти Острозької академії вимагає від сучасних науковців і освітян ретельного дослідження та відновлення своїх найкращих традицій.

Мета статті — висвітлення особливостей навчально-виховної та наукової діяльності Острозької академії у XVI–XVII ст. в Україні.

Завдання: історико-педагогічний аналіз змісту освіти в Острозькій академії, рівня викладання, розкриття значення Острозької академії в подальшому розвитку науки та освіти в Україні щодо визначення шляхів реалізації її досвіду в процесі навчання та виховання людей в сучасному інтегрованому середовищі.

Друга половина XVI ст. стає переломним моментом в історії України. Згідно з Люблінською унією 1569 р., більшість українських земель потрапляє під владу Польщі (Речі Посполитої). Українське населення починає на собі зазнавати релігійних, соціальних та національних утисків з боку польських магнатів і шляхти. Частина українських вищих верств денационалізується і внаслідок політики католицького духівництва, зокрема єзуїтів та їхніх шкіл, переходить у католицизм. Боротьба за збереження культурної самобутності, як ніколи, постає на порядок денний перед тогочасним українським суспільством. Ініціативу в ній перебирають на себе середні верстви українського населення — міщани, які разом з нечисленними представниками української православної знаті намагаються протистояти чужоземній експансії.

Саме в цей нелегкий історичний період наша країна вступає в добу українського ренесансу (відродження), яка супроводиться небувалим розвитком і піднесенням науки, освіти, мистецтва й культури [1, 897]. Посилення католицької реакції призводить до появи перших паростків пробудження національної свідомості

українців, які спочатку з'являються в духовній сфері. На захист рідної віри стають українські братства, на кошти яких у містах виникають перші друкарні, наукові гуртки та школи. Братчики активно стають на захист православного календаря (1582), українська інтелігенція на сторінках творів полемічної літератури вступає у сміливі диспути з католицьким духівництвом.

Ця нерівна боротьба за національну самобутність вимагала від української інтелектуальної еліти не тільки об'єднання навколо себе всіх патріотичних сил, але й поглиблених знань з різних царин життя, науки й культури. Щоб дати гідну відповідь на цей виклик часу, українське суспільство опиняється перед проблемою створення власної системи освіти та науки, «заснування своїх шкіл, які б паралізували шкідливі впливи латинських і протестантських шкіл на нашу молодь» [2, 56].

З другої половини XVI ст. культурним і освітнім осередком в Україні стає місто Острог на Волині — резиденція православних князів Острозьких. Видатний український політичний і культурний діяч князь Константин-Василь Острозький (1528–1608) у 1578 р., не шкодуючи коштів, засновує у своєму маєтку на Волині друкарню, якою керував відомий першодрукар і мандрівник Іван Федоров [3, 92]. Захоплений ідеєю оборони православної віри, К. Острозький вирішив видати повний текст Біблії рідною (церковнослов'янською) мовою, який на той час не мали інші європейські народи, що сповідували католицьку віру.

Робота над текстами Біблії вимагала залучення до неї високоосвічених учених і перекладачів, яких К. Острозький запрошував із різних країн. Завдяки цій титанічній діяльності у 1581 р. світ побачив Острозьку Біблію, а паралельно з нею у 1576 р. постала й Острозька академія [4, 397].

Уперше Острозька академія згадується в передмові до книги Петра Скарги «Про єдність костьолу Божого», яку відносять до 7 лютого 1577 р. Водночас багато сучасних дослідників погоджуються з тим, що до появи цієї згадки в Острозі вже існувала заснована К. Острозьким школа.

У різних монографіях сучасних дослідників Острозька академія іменується як колегіум, школа [5, 57], школа підвищеного типу [6, 37]. А саме питання визначення Острозької академії як вищого навчального закладу ускладнюється втратою історичних документів, що підтверджують її статус вищої школи.

Тим часом сучасники засвідчують, що для свого часу Острозька академія «стояла дуже високо». До того ж, школи, що були засновані К. Острозьким у Турові (1572), Володимирі-Волинському (1577), Слуцьку (1580) та інших містах України, не називались академіями.

Найбільшу рацію серед усіх сучасних дослідників напевно має сучасний історик Олена Апанович, яка зазначає, що «Острозька школа мала своєрідний триступінчатий характер. Вона об'єднувала елементарну школу з середньою та початками вищою» [7, 5]. У свою чергу, програма, рівень підготовки викладачів і учнів також свідчить про належність цієї школи до типу вищих.

Ознакою вищого навчального закладу було й те, що в Острозі вдосконалювались у науках люди, що вже мали певний рівень освіти. В академії знаходили собі притулок багато волелюбних вигнанців, сміливих мислителів і дисидентів, які зазнавали переслідувань в себе на батьківщині. Серед них — просвітитель Ян Чех, польський математик і філософ Ян Лятос та ін.

За програмою навчання академія стояла нарівні з найкращими єзуїтськими колегіями. Вона включала грецьку, латинську, церковнослов'янську мови, а також «сім вільних наук», що поділялися на тривіум, який складався з граматики, риторики та діалектики (мистецтва диспуту), та на квадривіум, куди входили арифметика, геометрія, музика й астрономія [3, 92]. За це Академію часто називали «Тривіумним ліцеєм», «Грамотичною школою», «Греко-слов'янською школою» або «Слов'яно-греко-латинською Академією».

На діяльність Острозької академії значний вплив мали вчені з Греції. Грецька освіченість у XVI ст. перебувала в тісному взаємозв'язку з італійською гуманістичною культурою й була перейнята реформаторськими ідеями, які сучасні педагоги називають «особистісно орієнтованим вихованням». Ця система виховання була самою передовою на той час в Європі. Грецьку мову викладали відомі грецькі вчені, «доктори наук латинських і еллінських» — Кирило Лукаріс, Діонісій Палеолог і Никифор, що, також мало позитивний вплив на взаємовідносини учнів та вчителів Академії, на її дух співпраці та співтворчості. Недаремно ж вона здобула в Європі славу «Острозьких Афін».

Загальновідомим є той факт, що Академія утримувалася на кошти К. Острозького. Проте серед імен українських меценатів, що надавали фінансову допомогу Острозькій академії, почесне місце посідає і Гальшка (Єлизавета) Гулевичівна-Острозька — відомий меценат і засновник Києво-Могилянського колегіуму (академії) [5, 57].

В Острозькій академії при дворі князя К. Острозького зібралось сузір'я талановитих, всебічно освічених, як на свій час, людей. Більшість із них викладали в Академії, працювали у друкарні, входили до складу науково-літературного перекладацького гуртка.

Тут викладали і займалися наукою: Ян Лятос — професор Краківського університету, якого церковники вигнали з Польщі за вільнодумство; Герасим Смотрицький — перший ректор академії, подільський шляхтич, богослов і філолог, автор відомої праці «Ключ царства небесного» (Львів, 1587), один із видавців «Біблії», автор «Передмови» до неї та віршованої посвяти князеві К. Острозькому; Іван Вишенський — відомий український письменник-полеміст; Клірик Острозький — український письменник-полеміст, твори якого написані яскравою, образною мовою, близькою до української народної; Дем'ян Наливайко — український церковний діяч і письменник, високоосвічена людина, поет, перекладач проповідей Івана Золотоуста.

У стінах Академії разом із слухачами — представниками заможних класів навчались діти міщан, торговців і навіть селян. На той час Острозька академія мала навіть елементи самоврядування, які з'явилися в європейських навчальних закладах такого типу трохи пізніше.

Серед тих, хто отримав освіту в Острозькій школі, були гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, автор славнозвісної «Граматики» Мелетій Смотрицький, церковний, політичний й освітній діяч Іов Борецький, білоруський поет Андрій Вимшу, культурний діяч, письменник і перекладач Гаврила Дорофіївчич та багато інших.

Одним із напрямів просвітницької діяльності Острозького культурного осередку було книговидавництво. Завдяки діяльності Острозької друкарні світ побачив «Буквар» (1578), «Новий Заповіт з Псалтирем» (1580), «Хронологію» Андрія Римши та ін.

Найвизначнішою подією в релігійному та культурному житті України та всього православного світу став вихід вже згадуваної у цій статті «Біблії» (1581). Саме поява цієї основоположної для християнського світу книги, написаної церковнослов'янською мовою, стало вирішальним аргументом на користь більшості українців в їх ідеологічному та релігійному протистоянні з католиками того періоду.

І все ж, попри ці вражаючі результати, більшість починань князя К. Острозького в галузі освіти й культури було зведено нанівець після його смерті у 1608 р. його спадкоємцями — прибічниками ка-

толицизму. Із заснуванням 1624 р. єзуїтської колегії в Острозі Острозька академія занепала і близько 1640 року перестала існувати.

З огляду на викладене можна зробити головний висновок, що досвід і традиції Острозької академії не були марними. Вони були розвинуті у братських школах і послужили міцним підґрунтям для створення Київського колегіуму, що став пізніше академією і відіграв вирішальну роль у створенні національної системи освіти та науки у XVII–XVIII ст. в Україні.

Зусиллями вітчизняних учених, державних органів і громадських організацій у квітні 1994 р. був утворений Острозький колегіум, який по праву став прямим продовжувачем кращих традицій Острозької академії в незалежній Україні. Указом Президента України від 30 жовтня 2000 р. колегіуму було надано статус національного університету зі збереженням назви «Острозька академія». Острозька академія і сьогодні по праву займає провідне місце у підготовці та вихованні сучасної української еліти.

Література

1. Енциклопедія українознавства. Загальна частина: у 3 т. / за ред. проф. д-ра Б. В. Кубійовича і проф. д-ра Кузелі. — Мюнхен — Нью-Йорк: Наукове т-во ім. Шевченка, 1955–1949. — 1230 с.
2. Біднов В. Школа та освіта на Україні // Українська культура: лекції за ред. Дмитра Анатоновича. — К. : Либідь, 1993. — С. 40–72.
3. Сублинский О. Україна: історія / пер. з англ. Ю. І. Шевчука; вст. ст. С. В. Кульчицького. — К. : Либідь, 1991. — 512 с.
4. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. Т. 1. До середини XVII століття. — 2-ге вид. — К. : Либідь, 1993. — 640 с.
5. Мазур П. Отчі світильники. — К. : Український культурологічний центр, 1997. — 104 с.
6. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні. нариси / за ред. М. Д. Ярмаченка. — К. : Рад. шк., 1991. — 381 с.
7. Апанович О. Острозька Академія // Урядовий кур'єр. — 1999, 16 вересня. — С. 4–6.

В статтє рассматривается история создания и особенности учебно-воспитательной деятельности Острожской академии в XVI–XVII вв. в Украине. На основе исторических работ и источников анализируется уровень преподавания и качества системы обучения слушателей в Острожской академии с целью определения путей реализации её опыта в процессе обучения и воспитания людей в современной интегрированной среде XXI века.

Ключевые слова: Острожская академия, князь Константин Острожский, система обучения и воспитания, братские школы, Острожский центр науки и культуры.

In article is considered history of the creation and particularities scholastic-education to activity Ostrozhskoy academies at 15–16 ages in Ukraine. On base of the history works and the sources is analyzed level of the teaching and quality of the system of the learning the listeners in Ostrozhskoy academies for the reason determinations of the ways to realization of its experience to process of the education and unbringing the people in modern integrated environment 21 age.

Key words: Ostrozhskaya academy, Prince Konstantin Ostrozhskiy, system of the education and unbringing, fraternal schools, Ostrozhskiy centre of the science and cultures.

Л. І. Дмитренко

ПІДГОТОВКА УПРАВЛІНЦІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Стаття окреслює шляхи підготовки управлінців вищих навчальних закладів на підставі сучасного розуміння феномену людини та її структурної організації, що становить основу акмеолого-педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу щодо підтримки та відновлення здоров'я у молоді з інвалідністю як цілісного явища.

Ключові слова: інтегроване навчання, акмеологічна позиція, акмеологічний розвиток, здоров'я, життєвий успіх, духовність,

Підписання у вересні 2008 р. Конвенції з прав інвалідів свідчить про те, що Україна взяла курс до міжнародної спільноти. Зробивши цей відповідальний крок, держава зобов'язалася створити високі стандарти життя і для молоді, котра має інвалідність. Прийняття цього важливого міжнародного документа суттєво змінює діючий стереотип про інвалідів стосовно того, що їх слід розглядати не як